

ROBERT TARNACKI

ZEWNĘTRZNA GRANICA SZELFU KONTYNETALNEGO WEDŁUG KONWENCJI O PRAWIE MORZA Z 1982 ROKU¹

W artykule omówiono szczegółowo zagadnienie zewnętrznej granicy szelfu kontynentalnego w świetle konwencji o prawie morza z 1982 r. oraz rolę Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego – organu o charakterze technicznym i naukowym. Jako przykład obrazujący trudności z wyznaczaniem granic (z właściwą kwalifikacją podmorskich grzbietów) podano znajdujący się na dnie Oceanu Arktycznego Grzbiet Łomonosowa, będący przyczyną sporu między państwami nadbrzeżnymi.

UWAGI WSTĘPNE

Jednym z najważniejszych tematów, nad którymi obradowała III Konferencja ONZ o Prawie Morza², było określenie, w ramach nowej konwencji o prawie morza, traktatowych reguł wyznaczania zewnętrznej granicy podmorskiego obszaru szelfowego. Granica ta miała oddzielić obszar szelfowy stanowiący przyległe do wybrzeża morskie dno i podziemie, nad którym państwa nadbrzeżne wykonywały prawa suwerenne, od międzynarodowego obszaru dna oceanicznego, zwanego Obszarem³.

W trakcie prac III Konferencji w międzynarodowym prawie morza mocno ugruntowała się już reguła, zgodnie z którą państwom nadbrzeżnym (szelfowym) przysługiwały suwerenne prawa, obejmujące w szczególności wyłączne prawo do eksploatacji zasobów dna i podziemia szelfu. Prawa te miały swe źródło w zwyczajowym prawie międzynarodowym z połowy XX w.⁴, kiedy przy-

¹ Konwencja NZ o prawie morza przyjęta w Montego Bay 10.12.1982 r. (*UN Convention on the Law of the Sea of the Sea of 10 December 1982*). Polski tekst konwencji stanowi załącznik do Dz.U. z 2002 r., Nr 59, poz. 543.

² *Third United Nations Conference on the Law of the Sea*. Prace III Konferencji trwały od 1973 do 1982 r.

³ Reżim prawnomiędzynarodowy Obszaru (*the Area*) i jego zasobów regulują postanowienia części XI konwencji oraz aneksu III do konwencji.

⁴ Zob. *Proclamation 2667 – Policy of the United States with Respect to the Natural Resources of the Subsoil and Sea Bed of the Continental Shelf*, September 28, 1945. Zob. też I. Brownlie, *Principles of Public International Law*, Oxford 1979, s. 223.

dent USA H. Truman oświadczył w proklamacji z 28.09.1945 r., że przyległy do terytorium lądowego Stanów Zjednoczonych szelf kontynentalny „należy do Stanów Zjednoczonych, podlegając ich orzecznictwu i władztwu”⁵. Prawa te następnie zostały potwierdzone zarówno w prawie traktatowym, a mianowicie w konwencji genewskiej z 29.04.1958 r. o szelfie kontynentalnym⁶, jak i w późniejszym orzecznictwie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości⁷. Szczególną cechą tych praw było to, że przysługują one państwu nadbrzeżnemu *ipso facto* – niezależnie od ich faktycznego wykonywania, co miało szczególne znaczenie wobec naturalnych zasobów szelfu, do których wyłączne prawa przysługiwały państwu nadbrzeżnemu, bez względu na to, czy było ono zdolne do ich wydobywania.

Celem prac III Konferencji nad tekstem nowej konwencji o prawie morza, mającej w sposób uniwersalny i całościowy uregulować status prawny obszarów morskich i ich zasobów oraz zasady korzystania z tych obszarów i zasobów, było w szczególności usunięcie niepewności wynikającej z „półotwartej definicji” szelfu zawartej w art. 1(a) konwencji genewskiej. Zgodnie z tą definicją szelf kontynentalny, czyli „dno morskie i podglebie obszarów podmorskich przyległych do wybrzeża, lecz położonych poza morzem terytorialnym”⁸, sięga „aż do głębokości 200 metrów albo, poza tę granicę, aż do punktu, gdzie głębokość znajdujących się nad nim wód pozwala na eksploatację naturalnych zasobów wymienionych obszarów”⁹. „Dynamiczny” charakter powyższej granicy, oparty na kryterium możliwości eksploatacji (ang. *exploitability*, niem. *Ausbeutbarkeit*¹⁰), nie dawał pewności co do jej aktualnego przebiegu, jako że zakładał w sobie i dopuszczał „przesuwanie się” granicy w stronę morza, w miarę jak zwiększały się możliwości technologiczne eksploatacji zasobów szelfu. Owa niestałość przebiegu granicy szelfu kontynentalnego pod rządami konwencji genewskiej skłaniała niektórych autorów do formułowania teorii dopuszczającej podział całego dna mórz i oceanów pomiędzy państwa nadbrzeżne¹¹ (teoria całkowitego podziału – *Totalteilungstheorie*)¹². Takie stanowisko, reprezentowane przez mniejszość autorów, poddano krytyce, wskazując, że przyjęta przez kon-

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Convention on the Continental Shelf*, United Nations, Treaty Series, vol. 499, p. 311. Polski tekst konwencji: Dz.U. z 1964 r., Nr 28, poz. 179.

⁷ Wyrok MTS z 20.02.1969 r. (International Court of Justice, *North Sea Continental Shelf Case*, ICJ Reports 1969). Trybunał stwierdził: *the rights of the coastal State in respect of the area of continental shelf constituting a natural prolongation of its land territory under the sea existed ipso facto and ab initio, by virtue of its sovereignty over the land*. Por. M.P. Scharf, *Customary International Law in Times of Fundamental Change: Recognizing Grotian Moments*, Cambridge University Press 2013, s. 120.

⁸ Art. 1(a).

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ W. Graf Vitzthum, *Der Rechtsstatus des Meeresbodens*, Berlin 1972, s. 198.

¹¹ V. Böhmert, *Meeresfreiheit und Schelfproklamation*, Jahrbuch für Internationales Recht 1945 B.V, s. 1 i nast. oraz s. 177 i nast. Por. także S. Oda, *International Law of the Resources of the Sea*, Recueil des Cours II 1969, vol. 126, s. 355 i nast.

¹² W. Graf Vitzthum, *Der Rechtsstatus... op.cit.*, s. 177.

wencję geneeską koncepcja szelfu opiera się na zasadzie „przyległości” (*adjacency*) do wybrzeża, co wyklucza nieograniczone rozciąganie granicy szelfu na podstawie kryterium zdolności do eksploatacji jego zasobów¹³.

Między innymi właśnie obawa o zawłaszczenie całego dna oceanicznego przez państwa nadbrzeżne, usiłujące rozciągnąć zewnętrzną granicę swego szelfu kontynentalnego aż do środka oceanów (zjawisko *creeping jurisdiction*), stała się jednym z impulsów do podjęcia prac nad nowym konwencyjnym reżimem prawnym morskich obszarów podmorskich, w tym także obszarów szelfowych.

1. DEFINICJA SZELFU I UJĘCIE PRAWNE

Przyjęta w wyniku prac III Konferencji nowa konwencyjna definicja szelfu kontynentalnego jest nieporównanie bardziej rozbudowana i szczegółowa niż zawarta w konwencji geneeskiej z 1958 r. Pomni wątpliwości, jakie zrodził lakoniczny zapis art. 1(a) konwencji geneeskiej, autorzy konwencji o prawie morza starali się możliwie precyzyjnie sformułować przepis określający zasady wyznaczania zewnętrznej granicy szelfu kontynentalnego. Potrzeba ścisłości w tym względzie wynikała także z usankcjonowania przez konwencję nowej koncepcji wspólnego dziedzictwa ludzkości (*common heritage of mankind*), za który konwencja uznała dno i podziemie morskie wraz z ich nieożywionymi zasobami (Obszar), poza zewnętrzną granicą szelfu kontynentalnego¹⁴. Wyodrębnienie w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru szelfowego nowego obszaru o uregulowanym, całkiem odmiennym reżimie prawnomiędzynarodowym (Obszar – *the Area*) spowodowało konieczność stworzenia takiej formuły wyznaczania granicy pomiędzy tymi obszarami, która pozwoli zminimalizować niepewności dotyczące jej przebiegu. Jak się okazuje w praktyce, nie jest możliwe całkowite wyeliminowanie wątpliwości w każdym przypadku.

Szef kontynentalny w prawnym ujęciu konwencji sięga granic obejmujących więcej niż szef kontynentalny w rozumieniu topograficznym (szef właściwy), który jest rozumiany jako bezpośrednio przyległe do wybrzeża podmorskiego morza terytorialnego dno i podziemie, zwykle łagodnie obniżające się do głębokości około 100 do 200 metrów, gdzie nachylenie dna gwałtownie rośnie, przechodząc w stok kontynentalny (na średniej głębokości 130 metrów)¹⁵. Obok szelfu właściwego, czyli dna i podziemia bezpośrednio przylegającego do wybrzeża i stosunkowo płytkiego, szef kontynentalny w znaczeniu prawnomiędzynarodowym obejmuje ponadto jego przedłużenie, czyli znajdujące się dalej, opadające stromo w dół pod większym nachyleniem wspomniane zbcze kon-

¹³ I. Brownlie, *op.cit.*, s. 227.

¹⁴ „Obszar i jego zasoby stanowią wspólne dziedzictwo ludzkości” – art. 136 konwencji z 1982 r.

¹⁵ W. Graf Vitthum, *Handbuch des Seerechts*, München 2006, s. 169.

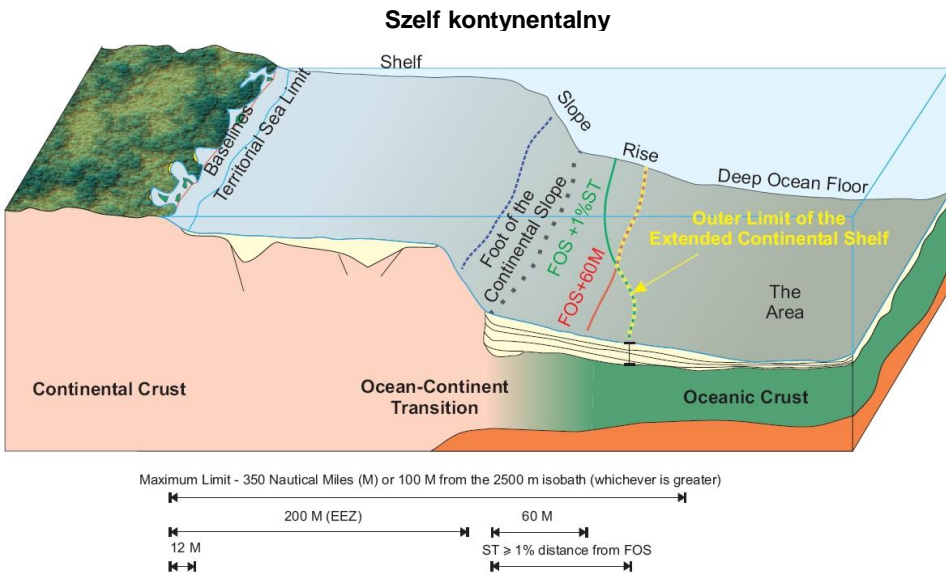
tyentalne (*slope*), a następnie łączące się ze zboczem wzniesienie (*rise*), które znowu bardziej łagodnie, stopniowo przechodzi w głębokie dno oceaniczne. Twory te stanowią łącznie „obrzeże kontynentalne” (*continental margin*). Utożsamienie szelfu kontynentalnego z obrzeżem kontynentalnym nie zostało wymyślone przez konwencję, lecz przez nią przejęte¹⁶.

Oparcie zewnętrznej granicy szelfu na obrzeżu kontynentalnym wynika z definicji szelfu zawartej w art. 76 ust.1 konwencji:

„Szelf kontynentalny państwa nadbrzeżnego obejmuje dno morskie i podziemie obszarów podmorskich, które rozciągają się poza jego morzem terytorialnym na całej długości naturalnego przedłużenia jego terytorium lądowego aż do zewnętrznej krawędzi obrzeża kontynentalnego albo na odległość 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, jeżeli zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego nie sięga do tej odległości”.

Przy czym (art. 76 ust. 3 konwencji):

„Obrzeże kontynentalne stanowi podwodne przedłużenie masywu lądowego państwa nadbrzeżnego i składa się z dna i podziemia szelfu, zbocza i wzniesienia. Nie obejmuje ono dna oceanicznego na dużych głębokościach z jego grzbietami ani jego podziemia”.

Źródło: www.geolimits.com

¹⁶ Objęcie zbocza kontynentalnego i wzniesienia pojęciem szelfu kontynentalnego wynika z samej definicji szelfu zawartej w konwencji genewskiej, która jako zewnętrzną granicę szelfu przyjęła głębokość, na której można eksploatować jego zasoby (z uwzględnieniem zasady „przyległości”). Zob. I. Brownlie, *op.cit.*, s. 228.

Z powyższej definicji wynika, że w każdym wypadku minimalna odległość zewnętrznej granicy szelfu od linii podstawowej wynosi 200 mil morskich, niezależnie od tego, w którym miejscu znajduje się zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego. Owa zasada ma uwzględnić interesy tych państw nadbrzeżnych, których szelf jest wąski (geologicznie aktywny) i który w bliskiej odległości od linii podstawowej gwałtownie opada w głąb oceanu – dotyczy to między innymi wysp oceanicznych¹⁷.

2. WYZNACZANIE GRANIC SZELFU

Najciekawsze przypadki wyznaczania zewnętrznej granicy szelfu kontynentalnego to takie, gdy zewnętrzna krawędź obrzeża kontynentalnego przebiega dalej niż w odległości 200 mil morskich od linii podstawowych. Na gruncie konwencji wyznaczenie zewnętrznej granicy szelfu kontynentalnego stanowi – nie inaczej niż przyjmowano to wcześniej¹⁸ – jednostronny akt dokonywany przez państwo nadbrzeżne¹⁹, jednakże jest poddane specjalnej procedurze uruchamianej przed Komisją Granic Szelfu Kontynentalnego, utworzoną zgodnie z aneksem II do konwencji.

Konwencja podaje alternatywne metody wyznaczania przebiegu takiej granicy, oparte na właściwościach geologicznych konkretnego szelfu. Wybór metody zależy od państwa nadbrzeżnego, które może zastosować metodę bardziej dla niego korzystną na różnych odcinkach przebiegu granicy, nie krótszych niż 60 mil morskich.

Państwo nadbrzeżne może (według swego wyboru) określić zewnętrzną krawędź obrzeża kontynentalnego wszędzie tam, gdzie obrzeże rozciąga się poza 200 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, za pomocą:

- 1) linii przeprowadzonej względem najdalej wysuniętych zewnętrznych stałych punktów, gdzie w każdym z nich grubość skał osadowych stanowi co

¹⁷ W. Graf Vitzthum, *Handbuch... op.cit.*, s. 187.

¹⁸ Zob. wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 18.12.1951 r. w sprawie sporu dotyczącego rybołówstwa między Wielką Brytanią i Norwegią (ICJ Reports 1951), w której MTS stwierdził, że „akt delimitacji jest z konieczności aktem jednostronnym, ponieważ tylko państwo nadbrzeżne jest kompetentne do dokonania delimitacji, skuteczność tego aktu w odniesieniu do innych państw zależy od prawa międzynarodowego”.

¹⁹ Nie dotyczy to uzgadniania przebiegu granicy pomiędzy obszarami szelfowymi leżącymi naprzeciw siebie lub sąsiadującymi ze sobą (rozgraniczania), które następuje w drodze umowy. Zob. art. 76 ust. 10 konwencji oraz art. 9 aneksu II do konwencji.

najmniej 1 procent najkrótszej odległości od takiego punktu do podnóża zbocza kontynentalnego (*the foot of the continental slope*)²⁰

lub

- 2) linii przeprowadzonej względem stałych punktów znajdujących się w odległości nie większej niż 60 mil morskich od podnóża zbocza kontynentalnego²¹,

przy czym za „podnóże zbocza kontynentalnego” konwencja uważa „punkt maksymalnej zmiany stopnia nachylenia przy podstawie zbocza” (*maximum change in the gradient at its base*), chyba że przeprowadzono dowód przeciwny²².

Zastosowanie pierwszej formuły zwanej irlandzką (wymagającej kosztownych podmorskich prac wiertniczych) jest możliwe w przypadku występowania szerokiego wzniesienia, gdyż szerokość ta zwykle wpływa na grubość skał osadowych, co pozwala na wyznaczenie większego obszaru szelfu kontynentalnego. W przeciwieństwie do formuły irlandzkiej dla wyznaczania przebiegu zewnętrznej granicy szelfu według alternatywnej formuły, opartej na czystym kryterium odległości od podnóża zbocza kontynentalnego, szerokość wzniesienia nie ma znaczenia. W obu opisanych wariantach granicę szelfu zaznacza się za pomocą linii prostych o długości nie większej niż 60 mil morskich²³.

Na wypadek, gdyby warunki budowy dna podmorskiego utrudniały nadmiernie zastosowanie powyższych kryteriów, konwencja przewiduje dodatkowe limity wyznaczania zewnętrznych granic szelfu kontynentalnego. Limity te przedstawiają się następująco (*verba legis*):

„5. Punkty stałe tworzące linię zewnętrznych granic szelfu kontynentalnego na dnie morskim, przeprowadzoną zgodnie z ustępem 4(a)(i) oraz (ii), znajdują się albo w odległości nieprzekraczającej 350 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, albo w odległości nieprzekraczającej 100 mil morskich od izobaty 2500 metrów, która jest linią łączącą punkty leżące na głębokości 2500 metrów.

6. Niezależnie od postanowień ustępu 5 na podmorskich grzbietach zewnętrzna granica szelfu kontynentalnego nie przekracza 350 mil morskich od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego. Ustęp ten nie ma zastosowania do podmorskich wzniesień, które są naturalnymi składnikami obrzeża kontynentalnego, takich jak jego płaskowyże, progi, wierzchołki, ławice i odnogi”²⁴.

²⁰ Art. 76 ust. 4(a)–(i) – przepis zawiera tzw. formułę irlandzką lub formułę Gardinera. Wyżej wymienioną formułę zaproponowała delegacja Irlandii na III Konferencję w postaci nieformalnego dokumentu tzw. *Blue Paper* (UN Doc. A/CONF.62/L.98, ust. 11). Por. P.R. Gardiner, *Reasons and Methods for Fixing the Outer Limit of the Legal Continental Shelf Beyond 200 Nautical Miles*, *Revue iranienne des relations internationales* 1978, no. 11–12, s. 145 i nast.

²¹ Art. 76 ust. 4(a)(ii) – formuła Hedberga. Zob. H.D. Hedberg, *The National-international Jurisdictional Boundary of the Ocean Floor*, *Ocean & Coastal Management* 1973, no. 1, s. 83 i nast.

²² Art. 76 ust. 4(b).

²³ Art. 76 ust. 7.

²⁴ Art. 76 ust. 5 i 6.

Oba alternatywne limity są sobie równorzędne i państwu nadbrzeżnemu przysługuje prawo do postanowienia o wyborze wariantu bardziej korzystnego. Pod rządami konwencji nie ma zatem absolutnego ograniczenia przebiegu granicy szelfu w odległości 350 mil morskich od linii podstawowych²⁵. Limit ten dotyczy tylko podmorskich grzbietów, innych niż „podmorskie wzniesienia, które są naturalnymi składnikami obrzeża kontynentalnego, takie jak jego płaskowyże, progi, wierzchołki, ławice i odnogi”.

Rozróżnienie pomiędzy podmorskimi grzbietami a podmorskimi wzniesieniami, które są naturalnymi składnikami obrzeża kontynentalnego, może w poszczególnych przypadkach nastęrczać trudności. Zadania tego nie ułatwia konwencja, gdyż brakuje w jej postanowieniach kryterium²⁶ pozwalającego na dokonanie podziału. Należy sądzić, że rolę tę pozostawiono państwu nadbrzeżnemu oraz Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego. Należy wskazać, że kwestia właściwego zakwalifikowania podmorskiego grzbietu jako podmorskiego wzniesienia będącego naturalnym składnikiem obrzeża kontynentalnego znajduje się w centrum kontrowersji dotyczących grzbietów ciągnących się na dnie Oceanu Arktycznego. Przykładem jest Grzbiet Łomonosowa, który Rosja uznaje za podmorskie wzniesienie stanowiące naturalny składnik obrzeża kontynentalnego, a zatem uzasadniające zastosowanie jednej z ogólnych reguł wyznaczających maksymalną dopuszczalną odległość przebiegu zewnętrznej granicy szelfu kontynentalnego (kryterium odległości 350 mil morskich od linii podstawowych albo 100 mil morskich liczonych od izobaty 2500 metrów). Stanowisko Rosji zakwestionowały inne państwa nadbrzeżne Oceanu Arktycznego, m.in. USA, które uważają, że Grzbiet Łomonosowa²⁷ nie ma charakteru wzniesienia stanowiącego naturalny składnik obrzeża kontynentalnego²⁸.

Podobne kontrowersje dotyczą również innych obszarów szelfowych stanowiących część Oceanu Arktycznego, które z pewnością będą przedmiotem sporów²⁹, jako że jego dno zawiera (według szacunków) jedno z największych zasobów gazu ziemnego i ropy naftowej.

²⁵ W. Graf Vitzthum, *Handbuch... op.cit.*, s. 192.

²⁶ Odnosnie do kryterium geologicznego zob. *ibidem*, s. 193–194.

²⁷ Podobna wątpliwość dotyczy grzbietu Alpha-Mendeleev Ridge, ciągnącego się na północ od brzeża Kanady i Grenlandii poprzez biegun północny aż do wybrzeży Rosji.

²⁸ N. Matz-Lück, *Planting the Flag in Arctic Waters: Russia's Claim to the North Pole*, *Göttingen Journal of International Law* 2009, no. 1–2, s. 249.

²⁹ Warto wspomnieć, że w tzw. deklaracji Ilulissat z 28.05.2008 r. Dania, Kanada, Norwegia, Rosja i Stany Zjednoczone zobowiązały się do współpracy w celu zgodnego z prawem międzynarodowym wyznaczenia obszarów szelfowych tych państw. Zob. N. Matz-Lück, *op.cit.*, s. 255. Rosja sugeruje zastosowanie teorii sektorów w celu rozgraniczenia swojego szelfu od szelfu sąsiednich państw. Istnieje obawa, że państwa te doprowadzą do całkowitego podziału Oceanu Arktycznego pomiędzy siebie, zgodnie z teorią całkowitego podziału, a kosztem społeczności międzynarodowej.

3. GRANICE SZELFU PONAD 200 MIL MORSKICH

Każdy przypadek wyznaczenia przez państwo nadbrzeżne zewnętrznej granicy szelfu kontynentalnego wykraczającej poza odległość 200 mil morskich liczonych od linii podstawowych wymaga udziału wspomnianej wyżej Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego (Commission on the Limits of the Continental Shelf). Jeżeli dane państwo nadbrzeżne zamierzało ustanowić zewnętrzne granice swojego szelfu kontynentalnego poza 200 milami morskimi, było zobowiązane zgłosić Komisji szczegółowe informacje dotyczące takich granic, łącznie z uzupełniającymi danymi naukowymi i technicznymi w ciągu 10 lat od wejścia w życie konwencji w stosunku do tego państwa³⁰. Termin ten został przesunięty ze względu na trudności finansowe i techniczne, które – zwłaszcza w odniesieniu do państw rozwijających się – stanowiły przeszkodę w wykonaniu tego zobowiązania³¹.

Zgodnie z art. 76 ust. 8 konwencji:

„Informacje o granicach szelfu kontynentalnego rozciągającego się poza 200 milami morskimi od linii podstawowych, od których mierzy się szerokość morza terytorialnego, są przedstawiane przez państwo nadbrzeżne Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego, utworzonej zgodnie z aneksem II, z uwzględnieniem sprawiedliwej reprezentacji geograficznej. Komisja wydaje zalecenia państwom nadbrzeżnym w sprawach dotyczących ustanowienia zewnętrznych granic ich szelfu kontynentalnego. Granice szelfu ustanowione przez państwo nadbrzeżne na podstawie tych zaleceń są ostateczne i wiążące”.

Aneks II do konwencji uzupełnia powyższe, wskazując, że:

„Państwa nadbrzeżne ustanawiają zewnętrzne granice szelfu kontynentalnego zgodnie z postanowieniami artykułu 76 ustęp 8 oraz zgodnie ze stosownymi procedurami krajowymi”³².

Ponadto na prośbę państwa nadbrzeżnego konwencji Komisja udziela porad naukowych i technicznych podczas przygotowywania danych dotyczących zewnętrznych granic szelfu kontynentalnego tego państwa, poza 200 milami morskimi³³.

³⁰ Art. 4 aneksu II do konwencji.

³¹ Na mocy decyzji stron konwencji z 29.05.2001 r. dla państw, które związały się konwencją przed dniem 13.05.1999 r., 10-letni termin rozpoczął bieg w tymże dniu 13.05.1999 r. (SPLOS/72). Następnie 20.06.2008 r. państwa-strony konwencji uzgodniły, że za spełnienie powyższego wymogu uznaje się także złożenie wstępnych informacji dotyczących takich granic (SPLOS/183). Ze zrozumiałych względów problem ten nie dotyczy Polski, jako że wyznaczenie granicy polskiego obszaru szelfowego na Morzu Bałtyckim wymagałoby porozumienia z sąsiednimi państwami, a nie jednostronnej delimitacji.

³² Art. 7 aneksu II do konwencji.

³³ Art. 3 ust. 1(b) aneksu II do konwencji.

Jedną z dwóch najważniejszych regulacji przyjętych przez Komisję jest dokument zatytułowany *Wskazówki naukowe i techniczne (Scientific and Technical Guidelines)*³⁴, mający służyć pomocą zainteresowanym państwom nadbrzeżnym, zamierzającym przedłożyć Komisji informacje o granicach szelfu kontynentalnego rozciągającego się poza 200 milami morskimi, w szczególności ułatwić interpretację pojęć naukowych, technicznych i prawnych, którymi posługuje się konwencja³⁵.

Komisja Granic Szelfu Kontynentalnego składa się z 21 członków będących ekspertami w dziedzinie geologii, geofizyki lub hydrografii, wybranych przez państwa-strony konwencji spośród ich obywateli, z uwzględnieniem potrzeby zapewnienia, opartej na zasadzie słuszności, reprezentacji geograficznej³⁶. Członkowie Komisji są wybierani na pięć lat. Mogą oni być wybrani ponownie³⁷. Znamienne jest brak w składzie Komisji przedstawicieli prawa międzynarodowego, co czyni Komisję ciałem o charakterze technicznym i naukowym³⁸.

Rola i kompetencje Komisji są opisane w konwencji dość lakonicznie, co budzi wątpliwości, w szczególności odnośnie do charakteru prawnego wydawanych państwom nadbrzeżnym „zaleceń w sprawach dotyczących ustanowienia zewnętrznych granic ich szelfu kontynentalnego”. Z jednej strony konwencja przyznaje walor „ostateczny i wiążący” granicom szelfu wyznaczonym przez państwa nadbrzeżne na podstawie zaleceń Komisji, z drugiej zaś potwierdza, że:

„Jeżeli państwo nadbrzeżne nie zgadza się z zaleceniami Komisji, to dokonuje ono, w zasadnym czasie, zmienionego lub nowego zgłoszenia do Komisji”³⁹.

Można się spierać, jak należy rozumieć wyznaczenie granic szelfu „na podstawie” zaleceń Komisji, wydawać się jednakże może, że powinno ono być w istotnych aspektach zgodne z treścią takich zaleceń⁴⁰, co pozostawia państwu nadbrzeżnemu pewien margines swobody.

Wydanie przez Komisję zaleceń w danej sprawie lub też wydanie kolejnych zaleceń w razie ponowionego zgłoszenia przez państwo nadbrzeżne wyczerpuje kompetencje Komisji w tej sprawie i nie ma ona uprawnień do oceny, czy zgłoszone następnie przez to państwo do publikacji zewnętrzne granice szelfu wyznaczono na podstawie zaleceń Komisji. Ewentualny zarzut, że granice nie zostały wyznaczone na podstawie zaleceń Komisji, może zostać przedstawiony do

³⁴ CLSC/11.

³⁵ Zob. pkt 1.3 wprowadzenia do *Wskazówek*, s. 7.

³⁶ Art. 2 ust. 1 aneksu II do konwencji.

³⁷ Art. 2 ust. 4 aneksu II do konwencji.

³⁸ Por. W. Graf Vitzthum, *Handbuch... op.cit.*, s. 197.

³⁹ Art. 8 aneksu II do konwencji.

⁴⁰ Por. *Legal Issues of the Outer Continental Shelf*, Berlin Conference (2004), International Law Association, s. 22, gdzie wskazuje się: *Arguably, a coastal State may establish other outer limits lines, as long as these fall within the scope of the reasons indicated the CLCS for recommending outer limit lines different from those indicated in the submission.*

rozpoznania przez sąd lub trybunał arbitrażowy, o którym mowa w części XV konwencji (*Zalatywianie sporów*)⁴¹.

Z powyższego zdaje się wyłaniać obraz Komisji jako ciała stojącego pomiędzy organem doradczym a trybunałem sądowym. Zalecenia Komisji nie mają ostatecznej mocy wiążącej dane państwo nadbrzeżne⁴², gdyż państwo to może ponownie dokonać zgłoszenia (przy czym może być ono zmienione lub nowe). Jednocześnie nie będą natomiast ani ostateczne, ani wiążące granice szelfu, które nie są ustanowione przez państwo nadbrzeżne na podstawie tych zaleceń. Zasadniczo zewnętrzne granice szelfu ustanowione na podstawie zaleceń Komisji są „ostateczne i wiążące” *erga omnes*, co oznacza, że są skuteczne zarówno w stosunku do państwa nadbrzeżnego, jak i wobec państw trzecich.

Państwa trzecie mają możliwość zapoznania się z tak wyznaczonymi granicami za pośrednictwem publikacji Sekretarza Generalnego ONZ. Jak bowiem stanowi art. 76 ust. 9 konwencji:

„Państwo nadbrzeżne składa do depozytu Sekretarzowi Generalnemu Narodów Zjednoczonych mapy i odpowiednie informacje, zawierające dane geodezyjne, trwale opisujące zewnętrzne granice jego szelfu kontynentalnego. Sekretarz Generalny podaje je w należyty sposób do publicznej wiadomości”.

Jednakże w przypadku, gdy państwo trzecie zakwestionuje takie granice, dopuszczalne jest podważenie ich ostateczności i wiążącego charakteru przed jednym z sądów lub trybunałów arbitrażowych, o których mowa w części XV konwencji⁴³. Właściwy sąd bądź trybunał⁴⁴ może ocenić, czy państwo nadbrzeżne ustanowiło zewnętrzne granice szelfu kontynentalnego na podstawie zaleceń Komisji, a nawet orzec o sprzeczności wydanych przez Komisję zaleceń z prawem i ich nieważności⁴⁵. Warto tutaj zasygnalizować interesującą kwestię ewentualnej dopuszczalności uznania kompetencji Międzynarodowej Organizacji Dna Morskiego (International Seabed Authority) do zakwestionowania zewnętrznych granic szelfu kontynentalnego ustanowionych przez państwo nadbrzeżne jako uszczuplających Obszar⁴⁶.

⁴¹ T.L. McDorman, *The Role of the Commission on the Limits of the Continental Shelf: A Technical Body in a Political World*, *The International Journal of Marine and Coastal Law* 2002, vol. 17, issue 3, s. 317.

⁴² Przy czym Komisja nie rozpoznaje wniosków o wydanie zalecenia w przypadkach sporów pomiędzy państwami nadbrzeżnymi dotyczących rozgraniczenia obszarów szelfowych. Zob. ust. 5(a) załącznika 1 do Zasad Postępowania Komisji Granic Szelfu Kontynentalnego (*Rules of Procedure of the Commission on the Limits of the Continental Shelf* – CLCS/40/Rev. 1).

⁴³ *Legal Issues... op.cit.*, s. 24.

⁴⁴ Może to być np. Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza, utworzony na mocy konwencji – zob. aneks I do konwencji.

⁴⁵ *Legal Issues... op.cit.*, s. 12.

⁴⁶ Negatywnie w tej kwestii zob. *Legal Issues... op.cit.*, s. 9.

ROBERT TARNACKI

UNCLOS AND THE OUTER LIMITS OF CONTINENTAL SHELF

(Summary)

The article discusses issues relating to outer limit of continental shelf within the meaning of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS 1982) and investigates the role of the Commission on the Limits of Continental Shelf (CLCS). The CLCS is a scientific and technical body with advisory duties. The author examines, as an example of difficulties arising in delimitation of continental shelf, the territorial dispute surrounding the Lomonosov Ridge.